

гражданам государственных услуг в электронной форме.

Таким образом, широкое внедрение системы электронного правительства в Республике Узбекистан приведет к дальнейшим позитивным изменениям и обновлению в жизни населения и в целом общества. Повсеместное внедрение системы во всех направлениях создаст условия для защиты прав и свобод человека на самом высоком уровне и активизации его участия в государственных делах и будет способствовать повышению эффективности деятельности. В конечном итоге, все это позволит достичь высокой эффективности в любой сфере социальной и политической жизни страны.

Список литературы:

1. Конституция Республики Узбекистан. –Т., 2014. – С. 74.
2. <http://www.press-service.uz/ru/news/794/>

И.Эргашев,
ТДЮУ ўқитувчиси

СОЛИҚ ҚОНУНЧИЛИГИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН МАЪМУРИЙ ЖАВОБГАРЛИК ВА УНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШ АСОСЛАРИ

Аннотация: Мазкур мақолада солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик ва унинг қўлланилиш асосларининг назарий-амалий жиҳатлари тадқиқ этилган. Солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик ва унинг қўлланилиш асосларини такомиллаштириш бўйича таклифлар берилган.

Калитли сўзлар: маъмурий жавобгарлик, солиқ тизими, солиқ қонунчилиги, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар

Аннотация: в данной статье исследованы теоретическо-практические аспекты административной ответственности за нарушения налогового законодательства и основы для её применения. Даны предложения по совершенствованию административной ответственности за нарушения налогового законодательства и основы для её применения.

Ключевые слова: административная ответственность, налоговая система, налоговое законодательство, налоги и другие обязательные платежи.

Abstract: In this article authors made research on theoretical practical aspects of administrative responsibility for breach of tax legislation and basis for its application. Authors provided their recommendations on further improvement of administrative responsibility for breach of tax legislation and basis for its application.

Key words: Administrative responsibility, tax system, tax legislation, taxes and other mandatory payments.

Маълумки, мамлакатимизни модернизация ва ислох этиш шароитида юридик жавобгарликни назарий ва амалий жиҳатдан тадқиқ этиш долзарб вазифалардан биридир. Сўнгги йилларда мамлакатимизда бозор иқтисодиёти муносабатларининг шаклланиши ва ривожланиши шароитида солиқ қонунчилигини бузганлик учун асосий юридик жавобгарликнинг турларидан бири бўлган маъмурий жавобгарликнинг қўлланилиши алоҳида муҳим аҳамият касб этади.

Умуман, ҳуқуқ назариясида маъмурий жавобгарлик масаласи бир қатор ҳуқуқшунос олимлар томонидан ўрганилган бўлиб, уларнинг кўпчилиги бу масалага бир хил ёндашган, яъни улар маъмурий жавобгарликни – юридик жавобгарликнинг алоҳида тури сифатида эътироф этишган. Биз ҳам мазкур ёндашувни қўллаб-қувватлаймиз.

Маълумки, маъмурий жавобгарлик – бу маъмурий ҳуқуқ меъёрлари билан тартибга солинган, маъмурий ҳуқуқбузарликни содир этган шахсга нисбатан ваколатли давлат органлари ҳамда мансабдор шахслари томонидан процессуал тартибда маъмурий жазонинг қўлланилишидир [1, 14-15 бетлар].

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 1-моддасида маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари кўрсатилган бўлиб, улар умумий маъмурий муносабатлар соҳасини қамраб олади. Мазкур кодекснинг 2-моддасида эса, маъмурий

жавобгарлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг вазифалари берилган бўлиб, улар инсон ва жамият фаровонлиги йўлида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, мулкни, давлат ва жамоат тартибини, табиий муҳитни муҳофаза қилишни, ижтимоий адолат ва қонунийликни таъминлашни, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларнинг ўз вақтида ва объектив кўриб чиқирилишини, шунингдек бундай ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишни, фуқароларни Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига риоя этиш руҳида тарбиялашни ўз олдига вазифа қилиб қўяди [2].

Шунга кўра, маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг солиқ соҳасидаги вазифалари – солиқ соҳасида ўрнатилган ижтимоий муносабатларни, инсон ва жамият фаровонлиги йўлида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, мулкни давлат ва жамоат тартибини, солиқ соҳасидаги ижтимоий адолат ва қонунийликни таъминлаш, солиқ соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарликларни ўз вақтида кўриб чиқиш, шунингдек уларни олдини олиш, фуқароларни Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига риоя этиш руҳида тарбиялашдир.

Мамлакатимизда солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик масаласи ҳуқуқшунос олимлар А.А.Ли, Л.Б.Хван, Э.Т.Хожиев ҳамда хорижий ҳуқуқшунос олимлардан А.Н.Козырин, Ю.А.Крохина, Ю.Н.Старилов, Л.Л.Попов, Ю.И.Мигачев ва бошқалар ўз ишларида тадқиқ қилишган.

Ҳуқуқшунос олим Л.Б.Хваннинг фикрича, мазкур жавобгарликнинг моҳияти давлат томонидан солиқ ҳақидаги қонун ҳужжатлари қоидабузарларига нисбатан солиқ ҳақидаги ҳуқуқий муносабатларда қўлланиладиган таъсир этишнинг ҳуқуқий чоралари комплекслигидан иборат [3, 116 бет].

Умуман, ҳар қандай жавобгарликнинг фактик асоси қилмиш (ҳаракат ёки ҳаракатсизлик) бўлганидек, маъмурий жавобгарликнинг ҳам фактик асоси маъмурий ҳуқуқбузарликдир. Шунга мувофиқ, солиқ соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарлик ҳам солиққа оид маъмурий жавобгарликнинг фактик асосидир. Р.Т.Бердияров ва З.Н.Қурбоновларнинг фикрича, солиқ соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарлик деганда, қонун ҳужжатлар билан маъмурий жавобгарликка тортиш назарда тутилган ҳамда солиқ соҳасида бошқарувнинг ўрнатилган тартибига тажовуз қиладиган айбли (қасддан ёки эҳтиётсизликдан) содир этилган қилмиш (ҳаракат ёки ҳаракатсизлик) тушунилади [4, 240 бет].

Шундай қилиб, солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик барча солиқ тўловчилар учун татбиқ қилинадиган умуммажбурий қоидаларни бузганлик ёки риоя этмаганлик учун қўлланилади. Жавобгарликнинг мазкур кўриниши бевосита солиққа оид ҳуқуқий нормаларнинг бузилиши натижасида юзага келади.

Бизнингча, солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик – солиқ қонунчилигини бузилиши натижасида солиқ тўловчига нисбатан солиқ ҳуқуқий нормаларда назарда тутилган санкциялар асосида давлатнинг мажбурлов чораларини қўллашдир.

Шу ўринда, солиққа оид маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг юридик таркибига ҳам эътибор қаратиш лозим. Ҳуқуқбузарликларнинг умумҳуқуқ назариясида эътироф этилган таркибидан келиб чиқиб, уларнинг қуйидаги кўринишлари мавжуддир:

Солиқ солиш соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг объекти Солиқ кодекси ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси билан қўриқланадиган ижтимоий муносабатлардир [5, 25 бет].

Солиқ солиш соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг объектив томони дейилганда, солиқ солиш соҳасидаги ижтимоий муносабатлар жараёнида содир этилган ғайриқонуний ҳаракат ёки ҳаракатсизлик тушунилади [5, 25 бет].

Мазкур ҳуқуқбузарликларнинг субъектлари эса, ҳуқуқбузарликни содир этган ва жавобгарликка тортилувчи муомала лаёқатида эга бўлган шахс ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси нормаларига мувофиқ ушбу ҳуқуқбузарликни содир этган шахс ҳуқуқбузарликни содир этиш вақтида ўн олти ёшга тулган бўлиши лозим.

Солиқ солиш соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг субъектив томони эса, ҳуқуқбузарликни содир этган шахснинг қасд ёки эҳтиётсизлик шаклидаги айбиплик даражасидир. Шундай қилиб, мазкур юридик таркиблар солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий ҳуқуқбузарликнинг содир этилган ёки содир этилмаганлигини белгилашда ва унга нисбатан жавобгарлик чораларини белгилашда асосий ўрин тутати.

Аввало, шуни қайд этиш лозимки, Ўзбекистон Республикасида солиққа оид маъмурий ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарлик асослари бевосита Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси ҳамда бошқа қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 264-моддасида назарда тутилган нормаларда берилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишлар давлат солиқ хизмати органларига тааллуқлидир.

Шу ўринда қайд этиш лозимки, “Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2015 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” Ўзбекистон Республикасининг Қонуни қабул қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 175-моддаси тегишлича олтинчи ва еттинчи қисмлар билан тўлдирилди [6]. Яъни, солиқ тўловчи томонидан бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига солиқлар ҳамда бошқа мажбурий тўловларни тўлаш учун тўлов топшириқномасини хизмат кўрсатаётган банкка тақдим этмаслик ёки ўз вақтида тақдим этмаслик мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг уч бараваридан беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади. Ушбу модданинг олтинчи қисмида назарда тутилган ҳуқуқбузарликни маъмурий жазо чораси қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этиш мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлиши белгиланди.

Давлат солиқ хизмати органининг бошлиқлари ҳамда уларнинг ўринбосарлари Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 264-моддаси биринчи қисмида кўрсатилган

давлат солиқ хизмати органи номидан маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ва маъмурий жазо чораларини қўллашга ҳақлидирлар [7].

Таъкидлаш жоизки, амалдаги қонунчиликка мувофиқ, шахс солиқ қонунчилигини бузганлик учун ҳуқуқбузарлик содир этилган пайтда ўн олти ёшга тўлган бўлиши талаб этилади. (Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 13-моддаси ҳамда Солиқ кодексининг 107-моддаси).

Солиққа оид маъмурий жавобгарликнинг субъектлари хусусида тўхталганимизда эса, аввало, ҳуқуқшунос олим Э.Т.Хожиев солиқ соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг хусусиятларидан келиб чиқиб, бунда шахс нафақат ўн олти ёшга тўлган бўлиши, балки қонун ҳужжатлари билан унга солиқ ва бошқа тўловларни тўлаш мажбурияти ҳам юкланган бўлиши ҳамда мазкур ҳуқуқбузарликни содир этган шахс ўз хатти-ҳаракатлари оқибатини тушуна олиши, яъни ақли расо бўлиши лозимлигини таъкидлаб ўтган [8, 102 бет].

Шунингдек, қонунчиликда, яъни Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс 15-моддаси иккинчи қисмида мансабдор шахслар тушунчасига таъриф берилган бўлиб, унга мувофиқ, мулк шаклидан қатъи назар корхона, муассаса, ташкилотда муайян мансабни эгаллаб турган шахс, башарти унга раҳбарлик, ташкилий, фармойиш бериш, текширув-назорат вазифалари ёки моддий бойликлар ҳаракати билан боғлиқ бўлган вазифалар юклатилган бўлса, мансабдор шахс деб ҳисобланади ва улар ҳам, ўз навбатида, солиқ қонунчилигини бузганлик учун тегишлича маъмурий жавобгарликка тортилади. Шундан келиб чиқиб, мансабдор шахслар ҳам мазкур жавобгарликнинг субъектлари бўлади. Мазкур масала, ўз навбатида, Қозоғистон Республикаси (Қозоғистон Республикаси Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги кодексининг 34-моддаси), Россия Федерациясининг (Россия Федерацияси Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги кодексининг 2.4-моддаси) қонунчилигида белгиланган [9].

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, айрим давлатларда солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарликнинг алоҳида субъекти сифатида юридик шахслар ҳам намоён бўлади. Масалан, Россия Федерацияси (Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги кодексининг 2.10-моддаси), Белорусь Республикаси (Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги кодексининг 1.4-моддаси), Қозоғистон Республикаси (Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги кодексининг 36-моддаси) қонунчилигида юридик шахсларнинг солиқ қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарлиги белгилаб ўтилган [9].

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида эса, юридик шахсларнинг маъмурий жавобгарлиги назарда тутилмаган. Аммо, Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексини 108-моддасига кўра, юридик шахснинг солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарликка тортилиши тегишли асослар мавжуд бўлган тақдирда, унинг мансабдор шахсларини маъмурий, жиноий ва бошқа жавобгарликдан озод этмаслиги белгиланган.

Умуман олганда, солиқ соҳасида содир этилган маъмурий ҳуқуқбузарлик унинг хусусияти, ҳуқуқбузарнинг шахси, айбдорлик даражаси, мулк аҳоли, содир этилган ҳуқуқбузарлик учун

жавобгарликни енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатлар ҳисобга олинади. Шахс икки ёки ундан ортиқ солиқ соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этган тақдирда, маъмурий жазо ҳар бир ҳуқуқбузарлик учун алоҳида-алоҳида қўлланилади. Агар шахс бир неча маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этиб, мазкур ишлар бир вақтнинг ўзида аниқ бир орган (мансабдор шахс) томонидан кўриб чиқиладиган бўлса, бу шахсга нисбатан қўлланиладиган жазо оғирроқ жазони назарда тутувчи санкция доирасида қўлланилади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Абдуқодиров Ш. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги қонунчилик бўйича амалга оширилган ислохотлар ва уни янада такомиллаштириш истиқболлари. // Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Ахборотномаси. 2013 йил 5-сон, – Б.14–15.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1995 й., 3-сон; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1995 й., 9-сон, 193-модда, 12-сон, 269-модда. (2016 йил 1 октябрда бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан).
3. Хван Л.Б. Солиқ ҳуқуқи. –Тошкент. Консаудитинформ, 2001. – Б.116.
4. Бердияров Р.Т., Қурбонов З.Н. Солиқ ҳуқуқи. Ўқув қўлланма. Юрист-медиа маркази. –Т., 2010. – Б.240.
5. Маннонов А. Солиқ солиш соҳасидаги маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг айрим жиҳатлари // Олий ҳужалик суди Ахборотномаси. 2009 йил 1-сон, – Б.25.
6. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 4 декабрдаги ЎРҚ–379-сонли Қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2014 й., 49-сон, 579-модда.
7. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1995 й., 3-сон; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1995 й., 9-сон, 193-модда; 12-сон, 269-модда. (2016 йил 1 октябрда бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан).
8. Хожиев Э.Т. Солиқ қонунчилигини бузганлик учун юридик жавобгарлик. Монография. –Т., 2006. – Б.102.
9. Norma 2016. Ўзбекистон Республикасининг ахборот- ҳуқуқий тизими.